

TAR ATTILA*

Magyarországi diákok németországi egyetemjárása a 18. században

BEVEZETÉS

Kutatásaim a Nyugat-Európába irányuló magyar peregrináció modern feldolgozásainak sorába illeszkednek, melyet a 90-es évek elején Szabó Miklós és Tonk Sándor indítottak,¹ majd Szögi László és fiatal munkatársai folytattak.² Érdeklődésem több szemponttól is vezéreltetve a 18. századi Németországba irányuló magyar egyetemjárás vizsgálatára irányult. Felsőoktatás-történeti szempontból Németországban az 1694 és 1789 közötti időszakot érdemes egységesnek feltételezni, ebből következően ezt az időszakot azonosítom cikkemben a 18. századdal. 1694-ben került sor ugyanis a hallei egyetem megalapítására, ami alapjaiban újíttotta meg az egyetemi képzést újfajta szellemi áramlatával (pietizmus) és a gyakorlati oktatás megjelenésével. A végső időpont a francia forradalom éve, hisz ekkor olyan változások és nagy mérvű strukturális átalakulás indult meg a német felsőoktatási rendszerben, amely a napóleoni háborúk végére valami teljesen újat és teljesen mást hozott létre.

Mivel a korabeli német egyetemi hálózat 35 egyetemet foglalt magába, nagyon nehéz lenne néhány oldalba belesűríteni az összes intézményre vonatkozó tanulságokat. Ezért kénytelen vagyok az országunkhoz közelebb eső „keleti” egyetemeket vizsgálni. Ezekre irányítja figyelmünket az itteni egyetemek nagy tradíciója, előrehaladott, azaz már a 19. században megkezdett peregrinációs szempontú feldolgozásuk és a Magyarországon is elérhető forrásanyag.

A KELETI TÉRSÉG EGYETEMEI

ERFURT (1392)

A térség legrégebbi, ám sokáig provinciálisnak mondható egyeteme az erfurti volt, amelyet 1392-ben alapítottak.³ Különösen az csökkentette vonzerejét, hogy katolikus egyetemenként működött 1530 után is úgy, hogy közben lutheránussá váltak a környező egyetemek – az egyébként döntően lutheránus vidéken. A magyar történeti irodalomban nincs feldolgozva!

A forrásközlés alapján 1637 és 1816 (az egyetem megszüntetése) között 12 013 diák járt Erfurtba.⁴ Vizsgált időszakunkban 20 magyar diákja volt az universitasnak. Általában évtizeden-

* 9025 Győr, Márvány u. 11.

ként 1-2 fő, kivéve az 1720-as és 1760-as éveket, mikor előbb 5, a másik időszakban 7 hallgató érkezett, talán a békésebb, peregrinációs tiltás nélküli időszakot kihasználva. Származási helyeik alapján három régiót említhetünk meg. 1. Erdély – 6 fővel, benne 3 brassói diák. 2. Nyugat-Magyarország: 6 fő, benne 3 pozsonyi diák, 3. Felvidék: 4 fő. További négy diák pontos származási helye nem azonosítható be.

LIPCSE (1409)

Lipcsében 1414-ben jegyezték fel az első magyart, de valójában csak a 17. században futott fel látogatottsága honfitársaink által.⁵ A lengyel egyetemi nációhoz tartoztak. 1694-ig 213 magyar diák iratkozott be ide, majd 1789-ig majdnem egy év alatt 266. Az anyakönyv 1694 és 1699 között sorozatban húsz diák neve mellett a jogi kart tünteti fel, ezután karmegjelölés nincs. A származási helyeket tekintve közel 75%-ot tesznek ki az erdélyi helységnevek, köztük leginkább a gazdag szász városok, mint Nagyszeben, Brassó és Beszterce.

ROSTOCK (1419)

Az 1419-ben alapított rostocki egyetem a legrégebbi német egyetemekhez tartozik. Négy évtizeden keresztül az északnémet, németalföldi, balti és skandináv területek egyetlen egyeteme. 1419 és 1760 között 48 ezer beiratkozója volt, ebből csak 100 magyar, ami csekély számnak minősíthető.⁶ 1694 és 1789 között már alig van magyar a patinás iskola falai között, csupán 7 fő.⁷ 2 Pozsonyból, 2 Erdélyből, 1 Eperjesről, 1 Lőcséről, 1 Szegedről.

GREIFSWALD (1456)

Mivel az anyakönyvet csak 1700-ig adták ki, vizsgálatunk itt egyelőre nem teljes.⁸ 1646 és 1700 között mindenesetre 18 magyarországi diák tanult az ekkor Svédországhoz tartozó egyetemen. Feltételezhető, hogy a magyar hallgatók száma a 18. században aztán kisebb növekedésnek indult, mert 1705-től ösztöndíj is segítette tanulmányaikat.⁹ Azonnal akadtak diákok, akik éltek a lehetőséggel és Greifswaldba utaztak tanulni, köztük három évre **Szirmay Tamás**, aki később császári huszár ezredes lett, és 1743-ban hat magyar diák számára létesített alapítványt greifswaldi stúdiumok támogatására. Időszakunkban az itt tanult magyar diákok számát 60 főre becsüljük.

WITTENBERG (1502)

A wittenbergi egyetem peregrinációs szempontból a legjobban feldolgozott egyetemnek tekinthető, de a legtöbb publikáció a 16. századdal foglalkozik, amikor a reformáció mindegyik irányzata előszeretettel látogatta, ill. látogathatta. 1592 után azonban az ortodox lutheránusok szelleme érvényesült, és a kálvinistákat mintegy kitiltották az universitasról.¹⁰ Mennyiségi szempontból ez mégis a magyar külföldi egyetemjárás legfőbb célja maradt, különösen az erdélyi szászok kedvelték. 1694-től 1789-ig 811 magyarországi diák fordult meg falai között, szinte minden, német földön tanuló diák eltöltött itt egy szemesztert.¹¹ A magyar fiatalok száma Wittenbergben tehát konstansan magasnak mondható, de a vizsgált közel száz év alatt folyamatosan csökkent.

FRANKFURT / ODER (1506)

1694 és 1789 között 275 fő magyar fordult meg itt. Az évi 4–5 beiratkozás 1740-ben élenkült meg, és nőtt 8–11 főre, talán azért mert az osztrák örökösödési háború sokakat elriasztott a hosszabb utazástól szász és porosz vidékek felé. 1751 után aztán visszaesik a látogatók száma évi 2–3 főre. Az egyetem 1811-ig működött Frankfurtban, mindvégig kedvelt útiránya volt a magyaroknak, különösen a felvidékieknek és az erdélyieknek.

KÖNIGSBERG (1544)

Az egyetem rekrutációs területébe a kezdetektől beletartozott Magyarország és Erdély is. A tőlünk érkező hallgatókat a vesztfáliai nációba vették fel. Magyar hallgatók nagyobb számban csak 1630-tól érkeztek, időszakunkban összesen 50 fő tanult itt, ami már visszaesés az 1630-as, 40-es évek évi 10–15 magyar hallgatójához képest. Ez az egyetem is az erdélyi szászok, valamint a felvidéki evangélikusok körében volt népszerű, amit a 19 erdélyi és a 18 felvidéki diák jelez.

JENA (1544)

Jénában igazi megélénkülés a magyar diákokkal kapcsolatban 1657-től tapasztalható, a csúcspont pedig a 18. században következett be. Ekkor közel 1000 magyar diák tanult ezen a szászországi egyetemen. A legtermékenyebb évtizedeknek az 1720-as, 30-as, és 40-es, valamint az 1780-as évek bizonyultak, amikor évi átlagban több, mint 10 magyarországi hallgatót számláltak az egyetem falai közt. Számos doktor- és magiszter-promóció helyszíne is volt Jéna. A népszerűség magyarázata, hogy Halle szellemi erjedése terjedt át Jénára, mely így 1777 és 1806 között élte virágkorát.

HALLE (1694)

Vizsgált területünk legkésőbbi alapítású, és egyben legmodernebb, módszereiben korszakalkotó egyeteme. A pietizmus első központja. Különösen orvosaink által kedvelt. 1695 és 1750 között 60 magyarországi medikus tanult itt, közülük 27-en a Felvidékről, 22-en Erdélyből. Az összes hallgatót tekintve egyelőre nem teljes a kép. Az anyakönyvet még csak 1740-ig adták ki, a levéltári gyűjtőmunka – tekintve a nagy adathalmazt –, még nincs befejezve. 1694-től 1740-ig 391 magyart regisztrálhatunk, az időszak végén, 1776-tól pedig 26-ot. Egyenletes eloszlást feltételezve így az egész periódusra 676 magyar diákot számolunk.

ÖSSZEGZÉS

A magyar diákok a 18. században is vállalták a veszélyeket, a nélkülözést, az utazás viszontságait, csak hogy korszerű ismeretekhez jussanak. Gyorsan reagáltak az újra, ott találjuk őket hamar a német felvilágosodás központjaiban. A lutheránusok számára ez létkérdés is volt, hisz egyetemi fokozatot Magyarországon sokáig nem tudtak szerezni. Peregrinusaink magas száma újabb bizonyíték kultúránk nyugat-európai kötődésére. A hallgatók összességének társadalmi és művelődéstörténeti elemzése, csakúgy mint a vizsgálat kiterjesztése egész Németországra, még hátra van.

MAGYARORSZÁGI HALLGATÓK A KELETI NÉMET EGYETEMEKEN 1694–1789

Egyetem	Magyar diákok száma	
Jéna	979	31,14%
Wittenberg	811	25,80%
Halle	676*	21,50%
Frankfurt / Oder	274	8,75%
Lipcse	266	8,45%
Greifswald	60*	1,91%
Königsberg	50	1,59%
Erfurt	20	0,64%
Rostock	7	0,22%
Összesen	3144 beiratkozás	100%

* Becslés.

IRODALOM

1. Szabó Miklós–Tonk Sándor: Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1520–1700. Szeged, József Attila Tudományegyetem, 1992.
2. Szögi László–Szabó Miklós: Erdélyi diákok európai egyetemeken 1701–1849. Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 1998.; Szögi László: Magyarországi diákok a Habsburg Birodalom egyetemein I. 1790–1850. Budapest–Szeged, ELTE-JATE 1994.; Szögi László: Magyarországi diákok svájci és hollandiai egyetemeken 1789–1919. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, 2000.; Szögi László: Magyarországi diákok németországi egyetemeken és főiskolákon 1789–1919. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, 2001.; Kiss József Mihály: Magyarországi diákok a bécsi egyetemen 1715–1789. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, 2000.; Mészáros Andor: Magyarországi diákok prágai egyetemeken 1850–1919. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, 2001.
3. Az egyetem történetéhez: Rainer, Müller: Geschichte der Universität. Von der mitteralterlichen Universitas zur deutschen Hochschule. München, 1990, p. 43.
4. Wiegand, Fritz: Namensverzeichnis zur allgemeinen Studentenmatrikel der ehemaligen Universität Erfurt für die Zeit von 1637 bis 1818. In: Beiträge zur Geschichte der Universität Erfurt (1392–1816). Heft 9, 1962, pp. 9-161; Heft 10. 1963, pp.13-165.
5. Die jüngere Matrikel der Universität Leipzig. Hrsg. von Erler, Georg. I. Band: Die Immatrikulationen von 1559–1634; II. Band: 1634–1709; III. Band: 1709–1809. Leipzig, Giesecke und Devrient, 1909.
6. Jügel, Karl-Heinz: Die ungarländischen Studenten an der Universität Rostock. In: Régi és új peregrináció. Magyarok külföldön. Külföldiek Magyarországon. Szeged, Scriptum Kft. 1993, p. 565–588.
7. Die Matrikel der Universität Rostock 1419–1831. Hrsg. Hofmeister, Adolph und Schäfer, Ernst. 1.-7. Rostock-Schwerin, Stiller-Bärensprung Verlag, 1889–1922.
8. Aeltere Universitäts-Matrikel II. Universität Greifswald, hrsg. von Friedländer, Ernst. Bd. 2. (1646–1700). Leipzig, 1893–1894.
9. Gülzow, Dr. Erich von: Ungarische Studenten in Greifswald. In: Heimatleiw un Muddersprak, 1932. (11) 17.sz.
10. A történelmi háttérhez: Szabó András: Magyarok Wittenbergben 1555–1592. In: Régi és új peregrináció (op.cit.) pp.626-638
11. Asztalos Miklós: A wittenbergi egyetem magyarországi hallgatóinak névsora, 1601–1812. In: Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár, 1930, pp. 111–174.